

SZÍV SZERETTE, SZÖM MÖGVERTE . . .

A szemverés és annak orvoslása a Vajdasági Magyar Néprajzi Atlasz adatai alapján Muzslyáról, Bókáról, Tordáról és Erzsébetlakról

A népi szokások és hiedelmek az ősidőkből erednek, abból a korból, amikor még az emberiség nagyon kezdetlegesen élt „körülvéve sötétséggel és tisztátlan erőkkel”, amikor az ember még gondolatban sem merte vizsgálni a körülötte történő azon jelenségek eredetét, amelyek körülvették és kiegészítették életét, illetve teljessé tették azt.

(A népi szokásokat és hiedelmeket igencsak valamilyen titokzatos és misztikus történések kísérték, amelyeket a népek különböző alkalmakkor tettek azzal a hittel és meggyőződéssel, hogy abból segítség és haszon lesz.)

A bűbájos cselekedeteket az emberek különböző okból tették és teszik ma is a kultúra tetőfokán. Pl. hogy megóvják a házban élők egészségét; megvigyázzák és növeljék a vagyont, a szaporulatot; essen az eső, hogy a szomszjas föld átítatódjék; a jégesőt hozó felhők szétoszoljanak; ne másé, hanem az övé legyen az, akit szeret; a betegségben, a szemverésben szenvedők meggyógyuljanak; megbosszulni, kárt okozni valakinek valamiért.

„Ahány ház, annyi szokás”, tartja a közmondás. A néphittel, a hiedelemvilággal nem egészen így van. Eltekintve attól, hogy a világ mely sarkában él, milyen fejlődési fokon áll egy-egy nemzet, kialakult a sajátos néphit, de vannak olyan hiedelmi szokások, amelyek közösek a más népekével.

A tudomány, a technika vívmányai, a műveltség magasabb foka negatív hatást gyakoroltak a hiedelmi szokásokra, de azok a szokások, hiedelmek, amelyek beleszövődtek egy-egy nép életébe, nem hálnak ki, tovább vivődnek, öröklődnek nemzedékről nemzedékre. A modern világban is ápolják őket. Elvesztették ugyan titokzatosságukat, misztériumukat, szép, népi jelleget öltöttek, a „rég, szép időkre” emlékeztetnek, felelevenítik gyermekkori emlékeinket, azt a házat és tájat, ahol születünk, az édesanyánktól hallott, szívünkbe záródott első, kedves szót. Öregapáinkra és öreganyáinkra emlékeztetnek, azokra, akik megalkották számunkra az első nézetet a világról, az életről. Ezek azok a népi szokások és hiedelmek, amelyek végigkísérik az embert a születésétől a sírig.

A Néprajzi Atlasz gyűjtése kapcsán a szemverésről és annak orvoslásáról adatközlőkkel beszélgettem Bókán, Tordán és Muzslyán. A kíváncsiság Erzsébetlakra is elvitt (szomszédos falu, szlovákok, bolgárok, magyarok, szerbek és

németek élnek szeretetben és egyetértésben). Mačva környéki szerb nemzeti-ségük néphite után is kutattam. Negyvenegy adatközlővel beszélgettem. „Jobb hinni, mint kételkedni, mert ha kételkedik az embőr, má akkó is szenved” – vallották. Mélyen vallásos emberek, hisznek a szemverésben és az ima gyógyító erejében. Adatközlőim nagy része még manapság is meggyőződéssel alkalmazza a ráolvasó imádságokat, amelyeket úgy örökölt: az öreganyja, az édesanyja vagy a testvére, amikor úgy érezte, hogy gyöngül gyógyító ereje, ráhagyta. Olyan hiedelemtörténeteket mondtak el, amelyeknek nemcsak fültanúi, hanem szemtanúi is voltak.

(A szemverés nézéssel való rontás, illetve ennek eredménye. Szemveréssel meg lehet rontani minden gyenge, védtelen élőlényt . . . *Magyar Néprajzi Lexikon*, Budapest, 1981, 636. p.) Az adatközlők visszaemlékezései és állításai szerint leggyakoribb eset a kisbabák szemverése, azonban előfordul nagyobb gyermekeknél is. Ez a véletlen folytán, nem készakarva történik meg. A szép nagylányt vagy legényt irigységből verték meg szemmel. A fölnotteknél már gyöngye módszer a szemverés. A rosszakarók más, hatásos módszerekkel rontottak, és rontanak napjainkban is.

Az apró és a nagy jószágoknál az állítások szerint a szemverés legtöbb esetben készakarva, irigységből történik.

Néhány adatközlő szerint ez a helyzet a virágoknál is, tehát a virágok is megverhetők szemmel.

Jobb a bajt megelőzni, mint orvosolni, mondogatják, ezért a szemverés megelőzése miatt különböző védekezési módszereket alkalmaztak:

- az újszülött csuklójára piros gyapjúfonalat vagy gyöngyöt kötöttek, úgy, hogy egyéves koráig le ne oldódjék;

- a bölcsőre piros pántlikát kötöttek, hogy azt lássák meg először, azon akadjon meg a szem, azon csodálkozzanak el, milyen szépen ki van masnizva;

- ártalmasnak tartották azt a személyt, akinek összeért a két szemöldöke, akinek a két szemöldöke között mély függőleges ránc van, furcsa, éles a tekintete, vagy fáradt a szeme, őket bizony nem engedték a babához, még akkor sem, ha a szűkebb rokonsághoz tartoztak;

- fáradt szemmel se volt ajánlatos a megközelítés;

- „akinek amikor a gyermekkel beszélgetett, könnybe lábadt a szöme, a tekintetét rögtön az égre köllött hogy szögezze, mert ha a könnyes szöme a földre néz, a szömverés gyógyíthatatlan, következménye a biztos halál”;

- „a tordai öregapa (Szabó Ferenc) nagyon szerette az unokát. Mindig, amikor fáradtan érkezett a határbú, rögtön hozzá sietött. Néhány percig a kicsi mellére borította a kalapját, hogy megelőzze a bajt”;

„Az egyik adatközlőm (K., szül. B. I.) kőröstantyja ezt nem tudta. Egy egyéves gyermek szépségét mögcsudáta, könnyezett, és lenézött a földre. Három nap után möghalt a szömverésbe szenvedő gyermek, mert nem tutták mirú van szó.

A parasztcsaládoknál a baj elkerülése végött, amikor jószágot vettek, kinyitották a kiskaput, a gazdasszony leterítette a piros kötőjít, azon át vezették be a jószágot. Nem sokat magyarázkodtak, hanem csinálták. Az utódok ezt látták és folytatták.

Még a virágot is megverik szemmel

A kiscsirkéket, kiskacsákat, libákat nem ajánlatos mutogatni. A malacól közelibe, az istállóba nem kell beengedni senkit sem. A disznóól kerítésdeszkájára kötöttek egy piros ruhadarabot.

Aki égig-fődig dicséri a kiscsirkéket, az pisáljon egy edénybe, és azza szentőjje mög őket szömverés ellen.

Az eleven jószágokat piros bojttal, masnival, gyapjúfonállal díszítették, hogy ne a jószágot nézzék, hanem azt kérdőzzék, hogy minek az rajta.

A cigányok a lovaik sörényébe piros pamutbojtot fontak.

Szömverés elleni védekezés végött, fejés közben fésűn ült a gazdasszony. Legtöbb esetben a borjas teheneket verte mög szömmé az irigy, furfangos szomszéd. A tehén elapasztott, belázasodott, ha nem orvosolták időben, megdöglött.”

Az egyik adatközlő (J. M.) 1947-ben történt esetet mondott el. Szép, eleven kicsikójuk volt. „Első nap eresztötték magukka a rétre. Hazafelé jövet ott futkosott az anyja mellett, ide-oda ugrált. – Nézd, milyen aranyos kicsikó! – mondogatta az utánuk haladó parasztembőr könnybe lábadt szömmé. A kicsikó másnap röge nem át a lábára, lerakodott, összehúzta magát, könnyezött, beragattak a szömei. Hívták a ráimádkozó asszonyt. Imádkozott vagy egy óra hosszáig, majd azt mondta, most má késő, nem tud rajta segíteni, még az este köllött vóna ráimádkozni. A csikó elpusztult.”

Aki a kisbabákra, ugyanaz az asszony imádkozott a jószágokra is.

Egy másik adatközlő elmondta, húsz évvel ezelőtt rájöttek, hogy az öccse a kiskacsákat úgy megverte szemmel, hogy fél óra után mind fölfordult. Azóta sem eresztik az ólak közelébe.

Muzslyán elterjedt a kálavirág termesztése. Egy adatközlő állítása szerint néhány évvel ezelőtt a virágágyását úgy „mögverték szömmé”, hogy itt-ott hozott virágot. Nagyon sok ki is pusztult. Bizony, abban az évben haszon nélkül maradt. A barátnője azt tanácsolta, hogy a fólia ajtajára kössön piros ruhadarabot vagy piros bögrét akasszon a baj elkerülése végett. Hál’ istennek, azóta nincs baj.

Aki valamilyen virágot agyondicsér, annak illik azt mögköpködni, és azt mondani: – Pű, pű, de csúnyák. Ezt teszik a gyermek és a jószágok esetében is.

Ha megtörtént a baj, sürgősen orvosolni kellett.

A szemverésben szenvedő gyermek szüntelenül ordít, nem tud elaludni, hasmenésben szenved, és a széklete zöld színű. Bizony, annak idején szemverésben sok eleven kisbaba halt mög. Olyankor azt tartották, angyalkát küldtek az égbe, angyalka lett belőle. A kántor is úgy búcsúztatta: – Hol jártál, te szép virágszál, hogy olyan nagy öröme jutottál?

„Amikor a látogatónak könnybe lábadt a szöme, elővigyázatosságból a szájába vött vizet, a jobb markába spriccót, mögmosdatta a kicsit, és az alsóingé visszájába megtörölte.

Sok esetben éjszaka, amikor szenvedött a gyerek, fölébresztették, elhívták mögmosdatni azt a látogatót, akire gyanakodtak.”

Minden faluban volt néhány közismert asszony, aki a ráolvasó imádságokat tudta. Ezeket titokban, félhangon mormolta el, mert ha közhírré tette volna, elvesztették volna a hatásukat. Ott, ahol végeztem a gyűjtést, a gyógyítási eljárás és a ráolvasó imák majdnem teljes egészében megegyeznek. Kizárólag azok végezték, akik gyógyító erővel rendelkeztek, illetve valakitől örökölték a tudományt.

A tordai adatközlő (Z., szül. Sz. I.), amikor elvitték hozzá a szenvedő gyermeket, bevitte a tisztaszobába, ott végezte a szertartást. Elmondta a miatyánkot, az üdvözlégyet. Kilenc kanál vizet kimért egy tányérba. A tányért a gyermek fölé tartotta, és háromszor ezt mondta: „Szív szerette, szöm mögverte.” A tányérban lévő vízből egy kortyot a szájába vett, a jobb markába spriccelt, és háromszor végighúzta a gyermek arcán, közben ezt mondta: „Szív szerette, szöm mögverte, múltjék el a szömverése.” A megmaradt vizet az ajtófélfára kanalazta. Mivel szemverésről volt szó, a víz megszaporodott. Hatásos módszer, a gyermek rögtön elaludt. Súlyos szemverés esetén egymás után három este kellett elvégezni a szertartást. Naplemente után.

A bókai adatközlő (S. M.) nem mért vizet, hanem a következő hatásos imával gyógyítja a szömverést: „Szöm mögverte, szív szerette, kiseded Jézus vödd el szömverésit.” Háromszor szárazon teljes egészében végighúzza a jobb kezét a gyermekén. Elmondja a miatyánkot és folytatja:

*Boldogságos Szent Szűz, Szent Fiát mögszülte,
Elmönt három szent kiráj, mögverte szömmé,
Boldogságos Szent Szűz Jordán vizet locsót rá.
Jordán vize léfolyt a piros márványküre.
Piros márványküürü a fekete földre.
Kiseded Jézus vödd e szömverésit!*

Szentelt vizet önt a markába, és azzal háromszor végighúzza a gyermek arcát, majd elmondja a miatyánkot. Végül az alsóíngé visszájába megtörölte a gyermek arcát.

A muzslyai L., szül. P. M. ugyanígy és ugyanezt a ráolvasó imát végzi hatásosan. „Sziléje”, B. Á. hagyta rá.

A muzslyai adatközlő (K., szül. B. I.) így nyilatkozott:

„– Édősanyám hatta rám a gyógyítást. Egy pohárba kimérök kilenc kanál vizet. A kezembe vöszöm a kisbabát, körösztot vetök rá és magamra. Elmondom a miatyánkot, az üdvözlégyöt és a hiszökegyet. A pohárba lévő vízbe mártom a kezem, az arcomon háromszó végighúzom, majd a kicsit is mögmosdatom. Egy csöpp vizet a szájába is csöpögtetök. A gombinétom visszájává mögtürülöm a saját arcom és a kisbaba arcát. Végü a pohárbú a vizet kanállá ráméröm az ajtó sarokvasára. Ha több mint kilenc kanál víz maradt, a kicsi mög van verve szömmé. Ezt mögismétlöm egymás után három nap, amikó lemén a nap. A gyógyítás hatásos.”

– A másik muzslyai adatközlőre (É., szül. B. A.) szajáni testvére (P. K.) hagyta a gyógyítást, mivel érezte, hogy gyöngül a gyógyító ereje. 1985-től végzi napjainkig is a gyógyítást, a szobában a falon függő szentkép és a házi áldás alatt. Egy pohárba kilenc kanál vizet készít. Kezébe veszi a kisbabát. Nyolc-tíz éves gyerekeket is gyógyított, azokat maga mellé a székre ültette.

Elmondja a miatyánkot, az üdvözlégyet, és elkezdí a következőt:

Kisded Jézus úgy tündökölsz, mint a fényes nagy csillag.

Kisded Jézus úgy tündökölsz, mint a fényes holdsugár.

Kisded Jézust megverte három szűz szemmel,

Szűz Mária elvitte a Jordán vizibe, és megfürdette.

Itt megáll, szájába vesz egy korty vizet, a szájából a kezébe ereszt néhány cseppet. A vizes kezével háromszor lehúzza a kisbaba arcát. A megmaradt vizet a szájából az ajtóküszöb sarkához köpi, és folytatja:

Ezen a kisededen ez a rossz ige ne legyen.

Vesszen el a feketé föld színe alá!

Végül az alsóíngé aljába háromszor letörli a gyermek arcát.

Ha a gyógyítás közben ásítózni kezd, ez annak a jele, hogy könnyebb a szemverés. Elég egyszer elvégezni. Éjjel ő is pihen.

A súlyos szömverés esetén éjjel nem tud aludni, együtt szenved a gyermekkel. A gyógyítást ismételni kell.

A jószágokat is gyógyítja. Az úrnapi csokorból vesz néhány szálat, belemártja szenteltvízbe, megszenteli az ólat, a szenvedő jószágot, elmondja a miatyánkot, az üdvözlégyet. A gyógyítás hatásos.

Erzsébetlakon a bolgár származásúak jobban hisznek a szemverésben, mint a magyarok. A ráolvasó asszonyok is bolgárok. Azt tartják, mivel a szemverés is egyfajta rontás, ajánlatos a kisgyermekre az alsóíngét visszájáról ráadni, a baj megelőzése végett.

A bolgár származású adatközlő (P. M.) a következőképpen gyógyítja sikeresen a szemverést.

Először meggyújtja a szentelt gyertyát. A gyertya lángjánál megkormozza a két ujját (jobb kéz, hüvelyk- és mutatóujj). Keresztet rajzol a baba homlo-

kára, mindkét keze fejére, és elkezd mondani a miatyánkot, az üdvözlégyet, a hiszekegyet. Ha előbb elalszik a baba, nem kell végigmondania az imát. Az a jele, hogy megnyugodott, kigyógyult.

A verseci adatközlők is bizonyították, létezik a szemveréssel rontás. Elbeszéléseikből azt a gyógyítási módszert emelem ki, amit másoktól nem hallottam.

„– Mélyen vallásos vagyok, hiszek az ima erejében – mondta S. J. – Szömverés, növés, kelés, daganat, szömölcs, legyen az bármi, nagyon kell hinni az ima erejében, akkor hatásos. A dajkámtól tanultam a gyógyítást. Kezembe veszem a gyermeket, és ezt mondom: »Szem megverte, szív megszerette. Jézus, Mária, Szent József, mosd ki belőle.« Kinyalom a jobb szemét, és háromszor balra köpök: pü, pü, pü. Elmondom másodszor is: »Szem megverte . . .« Kinyalom a gyermek bal szemét és jobbra köpök. Harmadszor elmondom: »Szem megverte . . .« Kinyalom mindkét szemét, és a gyermek feje fölé köpök. Megnyugszik. Kigyógyult.”

IRODALOM

Magyar Néprajzi Lexikon, Budapest, 1981

Milan T. Vuković sa grupom saradnika: *Narodni običaji, verovanja i poslovice kod Srba. Knjižara i antikvar*, Beograd, 1985